

DET RÖDA KINAS EKONOMI

Av CUNCTATOR

Belåtenhet

DET härskade en stämning av seger-
visshet och triumf vid de kinesiska
kommunisternas åttonde partidag i
september förra året. Ekonomien
såg inte illa ut, även om det gått på
stöttor med planeringen på många
håll. De politiska utvecklingsmög-
ligheterna mot en »kinesisk socia-
lism» fyllde de maktägande med be-
låtenhet.

Partiet jublade och partisekrete-
raren Lio Shao Chi höll tal om så
gott som allt som kan hållas tal om
i samband med staten och statens
affärer. Varje land måste gå sin
egen väg till socialism, sade han.
Det vore fel att tro att några pro-
blem löstes genom att man kunde
sin Marx utantill. I Kina härskade
ingen proletariats diktatur utan
folkets demokratiska diktatur. Re-
volutionen vore borgerligt demokra-
tisk. De fyra mindre stjärnorna i
den nya flaggan representerade: ar-
betarna, bönderna, borgarna och
kapitalisterna, medan den stora
stjärnan, som omfattade allt, repre-
senterade kommunistiska partiet.
Alla som kunde bidra till produk-
tionen och utbyggnadsarbetet hade
ett existensberättigande. Kapitalis-

ter, borgare och bönder med för-
mogenhet kunde alla hjälpa till att
bygga upp den nya staten. Det vore
därför angeläget att dessa klasser
hade det ekonomiskt bra. På lång
sikt ginge utvecklingen ändå mot en
socialistisk ordning. Därför skulle
partimedlemmarna inte oroas utan
villigt samarbeta med icke-parti-
medlemmar. Särskilt viktigt vore
det att hålla sig väl med småborgare
och kapitalister, som begrep hur
den industriella produktionsappa-
raten skulle drivas.

Detta var inga nya tongångar
som kom till uttryck. De går till-
baka på det i juni 1945, mitt under
inbördeskriget, antagna »grundpro-
grammet» för partiet, i vilket man
vände sig till bl. a. »arbetare, bön-
der, småborgare, intellektuella» och
kallade dem till kamp mot imperia-
lismens och feodalismens krafter.
Även i det 1949 antagna »gemen-
samhetsprogrammet», som för till-
fället gäller som ett slags författ-
ning, följes principen om en bre-
dare bas för socialismen än vad fal-
let är i t. ex. Sovjetunionen. Privata
företag, som är till nytta för den
nationella välfärden, skall åtnjuta
skydd och befordras av staten he-
ter det bl. a.

Denna, jämfört med Sovjetunionen mera mångskiftande sociala bakgrund, gavs ökad vidd vid åttonde partikongressen 1956, då det politiska trycket lättades något och ett visst utrymme lämnades för ofentlig kritik och tankefrihet. »Låt många blommor blomma. Låt många meningar tävla», sade man. Några månader senare lämnades omfattande amnesti för politiska förbrytare.

Socialisering

Man skall av detta icke förledas att tro att Kina är på väg mot något slags liberal samhällsform. En våg av socialisering och halvsocialisering svepte över näringslivet förra året. Resultatet överträffade betydligt regeringens förväntningar. Inom lantbruket befinner sig nu endast 10 miljoner familjer av Kinas 120 miljoner bondefamiljer utanför kollektivsystemet. I städerna har privat industri överförts i stor utsträckning till företag med delad statlig och privat äganderätt. Hantverkare har organiserats i kooperation och inom handeln är endast ca en fjärdedel av omsättningen utanför direkt kontroll. En mycket intressant sak är emellertid att i handeln ca 30 000 artiklar, som icke är direkt nödvändiga för livets uppehälle, befinner sig på en »fri lista» utan anknytning till någon produktionsplan. Man avser att med sådan fri företagsamhet, huvudsakligen inom småindustri och hantverk, sti-

mulera tillverkningen av konsumtionsvaror. Detta innebär ett avsteg från det sovjetiska mönstret och närmar sig i viss mån det jugoslaviska.

Kollektiviseringen och socialiseringen har gått förvånansvärt snabbt och utan större motstånd, åtminstone om man jämför med den blodiga kollektiviseringen av det sovjetiska lantbruket. Orsakerna har varit skiftande. Den överväldigande massan av bönderna hade, även efter 1950 års jordreform, en relativt obetydlig jordandel. Det var därför lätt att vinna dem för ett kollektivsystem, där nettovinsten fördelades uteslutande efter arbetsinsatsen. Huvuddelen av bönderna förespeglades betydligt höjd reallön. De något större bönderna, som knappast kunde få några väsentliga fördelar, har tydligen följt med av bara farten och funnit all motsträvighet lönlös. En direkt pådrivande kraft har dessutom funnits i de uppenbara framgångar som det nya systemet på sina håll kunnat uppvisa. Så till exempel har bevattningssystemet kunnat avsevärt förbättras inom ramen för de kollektiva organisationerna. Även relativt obetydliga förbättringar inom det efterblivna lantbruket måste ha lett till påtagliga resultat. Dessutom har uppenbarligen den gamla byggemenskapen varit en god utgångspunkt för kollektiviseringssträvandena.

Om sålunda förutsättningarna för kollektivisering på jordbruks-

sidan varit förhållandevis goda, ställer man sig dock frågande inför att socialiseringen även kunnat genomföras relativt lätt inom industri, hantverk och handel. Visserligen har här, liksom för lanthuset, regeringens allmänna proklamationer inverkat, att varje nytt steg till socialisering måste resultera i högre löner för flertalet. Men detta ger icke hela sanningen. Det förefaller i stället som regimen laborerat med olika former av påtryckningar: erbjudande av statsleveranser eller hot om undandragande av sådana, kraftiga prisunderbud från statsägda företag och agitation från fackföreningar och fabriksklubbar. Även kvinnornas inflytande i socialiseringsprocessen säges ha varit betydande. De intar nämligen en i stort sett positiv inställning gentemot den nya regimen för dess frivillande och likställande av kvinnan, icke minst beträffande fritt äktenskapsval. — De kinesiska statsmakterna har dessutom gått mycket försiktigt fram vid socialiseringen. Man följer principen att så vitt möjligt icke ändra väsentligt beträffande företagsledning, personal, arbetsbetingelser o. dyl., särskilt gäller detta de nyupprättade »statligt-privata» bolagen, i vilka de gamla ägarna enligt uppgift fått behålla ca en fjärdedel av sitt kapital (på vilket en fast ränta utgår oavsett vinstens storlek). Å andra sidan har man satt igång en målmedveten omformning av den mera betydelsefulla industrien till större

förvaltningsenheter som exempelvis koncerner och kombinat. Samtidigt sker en utgallring av oräntabla företag eller sammanslagningar till större driftsenheter; särskilt gäller detta kvarnindustrien.

Inom hantverket förutser man inget statligt delägarskap. Där avser man att helt gå den kooperativa vägen. Av Kinas 7,9 miljoner hantverkare lär nu ca 2,2 miljoner vara medlemmar i något hantverkskooperativ.

För detaljhandeln förutses en liknande organisationsform. Av detaljisterna säges 25 procent nu vara kooperativt organiserade, 15 procent har överförts till »bland-företags-form» och återstående 60 procent arbetar mot provision för statsfirmor eller kooperativa grosshandelsföretag.

Resurser

De resurser med vilka morgondagens kinesiska ekonomi skall byggas upp överflödar på många områden, icke minst *befolkningens*. Hur många invånare som det exakt finns, vet man ej. Den folkräkning eller rättare sagt noggrannare uppskattning, som företogs 1953 kom fram till 583 miljoner, Formosas 7 miljoner ej medräknade. Folkökningen uppskattades till 20 promille. När Attlee m. fl. engelska labour-ledare besökte Peking i augusti 1955, berörde han även folkökningsproblemet, som han förutsatte vara ett bekymmer för landet.

Mao Tse Tung förklarade emellertid att detta endast vore glädjande, och att regeringen drev en aktiv folkökningspolitik. Invånarantalet närmade sig 600 miljoner. Om dessa uppgifter håller streck, skulle befolkningen öka med ca 12 miljoner om året. Även om siffran är överdriven och man snarare får räkna med 8–9 miljoner om året, innebär detta likväl, att befolkningstrycket måste bli alltmer kännbart, ett förhållande som också påpekats av flera kineser i ansvarig ställning. Trots Maos påståenden om fördelen av en aktiv folkökningspolitik har födelsekontroll börjat diskuteras alltmer. De offentligt angivna motiven har emellertid i första hand icke angivits vara ekonomiska, dvs. att man ej skulle ha råd att föda ett så stort antal människor, utan mera att man icke skulle kunna få tillräckligt antal lärare och uppfostrare för de överväldnande barnkullarna.

En tillfällig lättnad av befolkningstrycket i de gamla kulturområdena och kustprovinserna kan självfallet erhållas genom utvandring till de nordvästra och i någon mån också till de nordöstra områdena av landet. Men detta har visat sig var en omständlig process som endast kan genomföras på ganska lång sikt. Regeringen har nämligen tidigare försökt att forcera industrialiseringen av de inre delarna av landet, men har måst ge upp tillsvidare, då det hela ställt sig alldeles för kostsamt. I stället har man

måst fortsätta att utbygga industrien i de gamla ekonomiska centra, där hjälpindustrier (kraft etc.) och kompletteringsindustrier redan finns i tillräcklig utsträckning.

Landets stora rikedom på mineraler i förening med de omfattande industrialiseringsprogrammen bör dock kunna bidra till en betydande uppsugning av arbetskraft de närmaste decennierna även om friställningar från det efterblivna lantbruket kan väntas öka i takt med rationaliseringen.

Förutsättningarna för ökande industrialisering är beträffande råvarorna på lång sikt utomordentligt goda, särskilt gäller detta energien.

Trots mycket ofullständig geologisk undersökning har det redan nu framgått, att Kina har rika *oljetillgångar*. De är i stor utsträckning lokaliserade till landets nordvästra delar. Såvitt man vet sker den huvudsakliga produktionen vid Jomin (Yumen)-fälten i Kansu. Bristande transportmöjligheter har hämmat utvecklingen hittills. Numera är emellertid en rörledning under utbyggnad. Den planerade järnvägen från Kazakstan till Kina kommer även att beröra fälten vid Jomin, varför transporterna inom en snar framtid bli avsevärt förbättrade. — Produktionen har emellertid hittills varit ringa, 1955 var den 0,97 och 1956 1,17 miljoner ton. Man kommer ej heller att uppnå den ursprungliga plansiffran för 1957, 2 miljoner ton, utan har fått reducera den till 1,54. Oljebristen är för när-

varande en besvärande hämsko på ett snabbare industrialiserings-tempo.

Kolfyndigheterna är också rika. De är spridda över hela landet och räknar på sina ställen jordens mäktigaste flötser. Försiktiga uppskattningar räknar med koltillgångar på 300 000 miljoner ton, andra med fyra till fem gånger mera. Brytningen är däremot endast uppe i 105 miljoner ton men ökar snabbt. Då kolet med järnmalmen utgör nyckeln till landets industrialisering, lägger regeringen ner stor omsorg på att mycket snabbt öka kolgruvornas produktivitet. Brytningsmaskineriet moderniseras snabbt och stora grupper av kinesiska kolgruvarbetare får kontinuerligt tjänstgöra i oberschlesiska och ryska gruvor för att lära sig de modernaste metoderna och maskinerna. Trots allt tycks kolförsörjningen för tillfället vara en av flaskhalsarna i den kinesiska ekonomien.

Järnmalmsförekomsterna är av liknande storleksordning som kolfyndigheterna. De mycket skiftande uppskattningarna svänger mellan 1 och 6 miljarder ton. Huvuddelen av fyndigheterna ligger i Mandsjuriet. Största delen torde utgöras av lågvärdig malm, men även rika fyndigheter har inrapporterats, liksom man även uppger sig ha betydligt förbättrat behandlingsmetoderna för lågvärdig malm. Särskilt södra Mandsjuriet är gynnat av järnmalm och kol. Där är också Ansjan be-

läget, de kinesiska industrialiseringsplanerarnas stolthet. Detta järn- och stålverk, som nu räknar ca 80 000 anställda, anlades av japanerna. Under 1954 hade verket från sex masugnar en årsproduktion av 1,6 miljoner ton tackjärn, vilken avses bli fördubblad under 1957. Ett nytt stort stålcentrum är under uppbyggnad vid Tunhua i Tung-pjen-sao, där högvärdig malm ligger sida vid sida om koksande kol.

Den kinesiska årsproduktionen av tackjärn och stål framgår av följande tabell.

	Urspr.				
	1954	1955	1956	plan 1957	Plan 1962
Tackjärn, milj. ton	2,96	3,73	4,60	—	—
Stål, milj. ton	2,22	2,85	4,40	4,12	10,5-12

Stål är f. n. en av de mera besvärande bristvarorna i Kina.

Vid sidan om den tunga basindustrin växer också annan industri upp i Mandsjuriet. Mukden, som redan nu är ett betydande industricentrum kommer att utbyggas till huvudområde för maskinindustri och finmekanisk industri. Darien, som har betydande varv, skall få ytterligare annan stödindustri. Kemisk industri och finmekanisk industri utbygges i Harbin, Ansjan, Fusjun och Pentsihu.

Femårsplaner

Med befolkning och naturtillgångar som basmaterial satte det röda herraväldet igång att bygga

upp ett kommunistiskt system med välkänd femårsplanering. Den första planen startades 1952 och skall avslutas i och med 1957. Syftet med planerna har klart uttryckts av Chou En-lai: Huvudmeningen med landets socialistiska industrialisering vore att inom ca tre femårsplaner få fram ett slutet industrisystem, som icke vore »parasitiskt». — Av allt att döma skulle detta slutna industrisystem utgöra grunden för en självförsörjande ekonomi, som paradoxalt nog skulle nära samarbeta med övriga östblocksstater. Hur det skulle gå till, angavs försiktigtvis inte. Möjligtvis tänkte Chou En-lai på Sovjets ekonomiska hjälp till Kina, som ju är ett slags samarbete och solidaritet.

Den första femårsplanen går i huvudsak väl i lås. 1956 års industriproduktion låg 25 procent över 1955 års och 4 procent över de mål som faststälts för 1957. Av 46 viktiga industriavsnitt uppnådde 28 stycken 1957 års planmål redan ett år före periodens utgång, 12 hade redan uppnått 85 procent. Särskilt påfallande var överuppfyllanden av planerna för järnvägsbygge. — Det

finns emellertid andra sektorer som sackat efter betydligt, t. ex. den viktiga oljeproduktionen, kreaturstammen och vissa färgämnesprodukter.

Kineserna har varit ganska öpenhjärtiga beträffande sina missgrepp med planeringen. På partidagen i höstas medgav överplaneraren själv att man gjort sig skyldig till talrika felkalkyler, beroende på bristande erfarenhet och otillräckliga statistiska data. Flera gånger hade man måst tillgripa rena improvisationer. Dessutom kunde man i flera branscher iakttaga en kontinuerlig kvalitetsförsämring, vilket dock antogs vara en barnsjukdom.

Även om det på många håll gått på stöttor inom planeringen är framstegstakten i stort sett mycket betydande. Nedanstående tabell ger en god bild av utvecklingen.

Lantbrukets reorganisation har fastlagts i en särskild tolvårsplan, åren 1956–1967. Inom ramen för denna beräknas jordbruksproduktionen under första femårsplanen stiga med 35 procent, men då flera av binäringarna inte växer i samma tempo och jordbruksbefolkningen

	1952	1955	1956	Urspr. plan 1957	Rev. plan 1957	Plan 1962
Spannmål milj. ton	154,0	184,0	194,0	193,0	206,0	250,0
Olja » »	0,4	0,97	1,17	2,0	1,54	5—6
Kol » »	63,5	93,5	105,1	113,0	120,0	190—210
Tackjärn » »	1,9	3,7	4,6	—	—	—
Stål » »	1,4	2,9	4,4	4,1	5,4	10—12
Cement » »	2,9	4,5	6,4	6,0	—	12—14
Elkraft mrd KWh	7,5	12,3	15,3	15,9	18,7	40—43
Generatorer 1 000 KW	6,7	108,0	—	164,0	—	1 400—1 500

ökar, räknar man med en inkomstökning inom denna sektor med 25–30 procent. Vittsyftande planer på utvidgning av den odlade arealen föreligger, liksom även en genomgripande modernisering av metoderna.

Huvudvikten i förnyelsearbetet ligger emellertid liksom i alla kommunistiska stater på *industrien*. Första femårsplanen (1952–1957) förutsåg en fördubbling av produktionen inom industri och gruvor med mycket stark betoning på produktionsmedelsindustrien. Man räknar med att Kinas behov av produktionsmedel 1962 skall täckas till 70 procent av egen tillverkning.

I den nya femårsplanen, 1957–1962, märks emellertid en viss nedtoning av den starka industrialiseringstakten. Många av de industriella planmålen har gjorts mera moderata. En så viktig sektor som stålproduktionen har, jämfört med föregående planperiod, fått vidkännas en betydande återhållsamhet trots att brist på stål föreligger. Även om man inom stålproduktionen skulle uppnå den högre målsiffran som satts för 1962, 12 miljoner ton, innebär detta en årlig tillväxttakt på blott ca 17 procent mot 32,5 i föregående period, räknat med de höjda plantalen för 1957.

Någon principiell avvikelse från planeringen innebär detta dock ej. Huvudvikten lägges fortfarande på *industrien*. Orsaken till att det trots allt inträffat en viss moderation torde ha varit att klyftan mellan å

ena sidan tungindustrien och å andra sidan lättindustrien och lantbruket vidgats allt mer. Detta har medfört ett alltför hårt tryck på den sedan länge låga levnadsstandarden, vilket även omvittnades på den senaste partikongressen. För att lantbruket, som för tillfället utgör ett stort bekymmer i den kinesiska ekonomien, inte skulle komma alltför mycket på efterkälken på grund av brist på maskiner och gödningsmedel har man fått lägga mera vikt vid lättindustrien, samtidigt som kravet på förädling av bomullsskördarna lett till mera omsorg om vävnadsindustrien. Det har också stått klart för de styrande, att om man skulle kunna infria de löften som gavs åt bönderna om höjning av reallönerna för att de anslöt sig till kollektivsystemet, så måste priset förhållandet mellan lantbruksprodukten och industriprodukten ändras till förmån för bönderna. Det ekonomiska misslyckandet i Ungern, Polen och Bulgarien torde även ha påverkat det kinesiska kommunistpartiet till en mindre häftig industrialiseringstakt.

De goda grannarna

I sin ställning som ny maktfaktor i det politiska spelet i Fjärran Östern bemödar sig Kina om goda men framförallt inflytelserika förbindelser med sina grannar. Trots att Kina själv är i behov av främmande hjälp har det engagerat sig i hjälpprogram för närliggande sta-

ter. Hjälpen framhålles vara utan politiska förpliktelser. Förra året började ett hjälpprogram på två år för *Kambodja*, vilket närmar sig 23 miljoner dollar. *Laos* har kommit i åtnjutande av den hittills största hjälpen, närmare 75 miljoner dollar, som skall gå till ekonomisk upprustning av landet men också till krigsmakten. *Nepal* har ett treårsfördrag, där det skall åtnjuta 13 miljoner dollar i bidrag. Även Nord-Korea, Nord-Vietnam och Yttre Mongoliet har fått ekonomisk hjälp.

Själv åtnjuter Kina emellertid betydande hjälp från *Sovjetunionen*. Man har ofta framhållit, att denna skulle vara av avgörande betydelse för den ekonomiska utvecklingen i landet, vilket dock ingalunda är fallet. I jämförelse med de rent kinesiska kapitalinvesteringarna är de långfristiga lånen från övriga kommunistländer av ringa omfattning. Sin stora betydelse har däremot sovjethjälpen för Kina därigenom att den till största delen utgöres av högvärdiga kapitalvaror, som går i utbyte mot lantbruksprodukter och råvaror. Dessa leveranser går alla i vanligt normalt handelsutbyte. Dessutom har ryssarna åtagit sig att hjälpa till med Kinas stora tolvårsplan för vetenskaplig och teknisk utveckling.

Grannsämjan med *Sovjetunionen* är god och visar inga allvarliga tecken på att försämrans. Man har visserligen spekulerat i att *Sovjet* skulle betrakta den uppstigande kinesiska industrimakten med ängs-

lan. Dess 600 miljoner människor och starkare befolkningstillväxt väger tungt mot *Sovjets* 200 miljoner. Under det senaste året har också vissa smärre irritationsmoment dykt upp. Det förefaller som om ryssarna visat viss försiktighet när det gäller vetenskaplig hjälp. Det vetenskapliga kunnandet utgör ju den sista haken av beroende som ryssarna kan tänkas hålla på den kinesiska industrien i fortsättningen. Att kineserna nu lägger ut trevare mot den västliga världens tekniska vetenskaper och söker intressera även västern för den kinesiska ekonomiens uppbyggnad torde icke betraktas med belåtenhet av ryssarna.

Men från dessa misshälligheter och till ett brott mellan de båda kommunistmakterna är steget mycket långt. På *Formosa* sitter nämligen en annan, föga god granne, *Förenta Staterna*, som utvecklat ön till en kärnpunkt i sitt skyddssystem. Kina betraktar *Formosa* som ett inrikesproblem och fordrar ön tillbaka, men *Förenta Staterna* kan knappast tänkas uppge denna mycket viktiga position. Och därmed torde förhållandet mellan Kina och *Sovjet* för mycket lång framtid förbli politiskt gott.

Det må slutligen tilläggas, att i den stora ekonomiska maktkamp, som försiggår mellan Öst och Väst, Kina intar en alltmer särpräglad och mäktig ställning, som vid potentiella jämförelser måste få allt större vikt.